

ŞEHNÂME'NİN
Türk Kùltür
ve
Edebiyatına Etkileri

Doç. Dr. Bekir Şişman

Yard. Doç. Dr. Muhammet Kuzubaş

Genişletilmiş ikinci basım

ÖTÜKEN

DOÇ. DR. DR. BEKİR ŞİŞMAN; Samsun'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Samsun'da tamamladı. 1991 yılında Atatürk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Yüksek lisans öğrenimini Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde (1994), doktora öğrenimini Hacettepe Üniversitesi'nde tamamladı (1998). Bir süre A.Ü. Tömer'de okutmanlık ve MEB'e bağlı olarak öğretmenlik yaptıktan sonra 1995 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı'na öğretim görevlisi olarak atandı. 2001 yılında aynı anabilim dalında Yardımcı Doçent, 2011 yılında ise Doçent oldu. 1997 yılında bir süre Kazakistan'da çeşitli araştırmalarda bulundu. Yine 2003-2004 öğretim yılında DAAD bursuyla gittiği Almanya'nın Berlin şehrinde sekiz ay kaldı ve burada yaşayan Türk topluluğu üzerine araştırmalar yaptı. Frei (Hür) ve Humboldt Üniversitelerinde seminerler verdi. Çeşitli uluslararası kongrelerde bildiriler sundu ve pek çok bilimsel dergide makaleleri yayımlandı. Yazarın ayrıca *Kadın Evliyâ Menkıbeleri* ve *Cengiznâme* adlı iki telif eseri daha vardır. Yazar, evli ve üç çocuk babasıdır.

YRD. DOÇ. DR. MUHAMMET KUZUBAŞ; Samsun-Ladik doğumludur. İlk, orta ve lise öğrenimini Samsun'da tamamladı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden 2000 yılında mezun olduktan sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı kurumlarda Türkçe-Edebiyat öğretmeni olarak görev yaptı. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı'nda 2003 yılında yüksek lisansını, 2007 yılında ise doktorasını tamamladı. 2002-2008 yılları arasında OMÜ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Araştırma Görevlisi olarak çalıştı. 2008 yılından beri Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk

Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde Yrd. Doç. Dr. olarak çalışmakta olan yazarın *Yûsuf u Zelhâ (Ofllu Bilâl Efendi)*, *Dîvân-ı Günâhkâr*, *Nâil Abbas Paşa Dîvânı* gibi başka eserleri de mevcuttur. Muhammet Kuzubaş, evli ve dört çocuk babasıdır.

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m	: Adı geçen makale
AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
Akt.	: Aktaran
c.	: Cilt
ev.	: Çeviren
Haz.	: Hazırlayan
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
S	: Sayı
s.	: Sayfa
Yay.	: Yayınları
y.y.y.	: Yayın yeri yok
y.t.y.	: Yayın tarihi yok

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	13
------------	----

ŞEHNÂME (ÖZET-METİN)

Yaratılış.....	19
Hz. Peygamber ve Ashabına Övgü.....	20
Şehnâme'nin Yazılışı	20
Sultan Mahmud'a Övgü.....	21
Kiyümers'in Hikâyesi.....	21
Hüşeng'in Padişahlık Yılları	23
Tahmerûs (Tahmurs)'un Saltanatı	24
Cem, Dahhâk ve Feridûn Dönemi	25
Selm, Tûr ve İreç.....	32
Minûçehr	34
Sâm'ın Oğlu Zâl.....	35
Zâl'in Oğlu Rüstem	37
Nevzer'in Padişahlık Yılları	38
Zev'in Saltanatı.....	39
Gürşasb'ın Padişahlık Yılları	40
Keykubâd'ın Hikâyesi	41
Keykâvûs'un Hikâyesi.....	42
Sührâb'ın Hikâyesi.....	46
Siyâvûş'un Hikâyesi	48
Efrasiyâb'ın Rüyası ve Siyâvûş'la Macerası.....	50
Keyhüsrev'in Hikâyesi	53
Luhrasb'ın Hükümdarlık Yılları	67

Güştasb ve İsfendiyâr'ın Hikâyesi.....	68
Behmen ve Kızı Hümây	70
Dârâb, Dârâ ve İskender	71
İskender Sonrası İnan	77
Behrâm-ı Gür'un Hikâyesi	78
Kubâd ve Nûşirevân'ın Hikâyesi.....	79
Hüsrev-i Pervîz Dönemi	82
Son Dönem	84

ŞEHNÂME'NİN İNCELENMESİ

I- Şehnâme Nasıl Bir Metindir?	85
II- Şehnâme'deki Mitik Unsurlar	90
III- Şehnâme'deki Efsanevî Unsurlar	94
IV- Şehnâme'deki Destanî Unsurlar	97
V- Şehnâme'deki Masalsı Unsurlar	102
VI- Şehnâme'nin Motif Yapısı	106
1- At Motifi	106
2- Büyü Motifi	107
3- Çocuğu Olmayan Padişah/Vezir/Komutan Motifi.....	108
4- Fal Motifi	108
5- Hızır Motifi	109
6- Hile Motifi.....	109
7- İntikam Motifi	110
8- Rüya Motifi	110
VII- Şehnâme'de Yer Alan Bazı Âdet, İnanç ve Gelenekler	113
1- Ad Verme	114
2- Ağıt Söyleme / Yas Tutma	115
3- Bayrak	115
4- Bayramlar	116
5- Din / İnanç.....	117
6- Dua.....	118
7- Eğlence Hayatı	119
8- Hediye Verme	120
9- Söz Kesme	121
VIII- Şehnâme'de Peygamberler Tarihinden İzler	122
IX- Şehnâme'ye Göre İnan-Turan Münasebetleri.....	125

X- Şehnâme'de Geçen Önemli Kişi, Hayvan ve Yer Adlarının Türk Şiirine Yansıması.....	132
A- Önemli Kişiler.....	132
1- Behmen.....	132
2- Behrâm.....	133
3- Bihzâd (Behzâd).....	135
4- Bîjen.....	135
5- Cem / Cemşîd.....	136
6- Dahhâk.....	141
7- Dârâ.....	143
8- Dârâb.....	144
9- Dilârâm.....	145
10- Efrâsiyab.....	145
11- Ehrimen.....	147
12- Feridûn.....	147
13- Gâve.....	149
14- Gîv.....	150
15- Gürşasb.....	150
16- Güstehem.....	151
17- Hızır.....	151
18- Hürmüz.....	153
19- Hüsrev-i Pervîz.....	154
20- Hûşeng.....	155
21- İreç / Selm / Tûr.....	155
22- İsfendiyâr (Rûyinten).....	156
23- İskender.....	157
24- Kaydâfe.....	159
25- Keyhüsrev.....	160
26- Keykâvûs.....	160
27- Keykubâd.....	161
28- Kiyûmers.....	162
29- Leclâc.....	162
30- Mani.....	164
31- Mezdek.....	165
32- Minûçehr.....	165
33- Nerimân.....	165
34- Nûşirevân / Kîsrâ.....	166

35- Peşeng.....	168
36- Rüstem.....	168
37- Sâm	173
38- Sinimmâr.....	174
39- Siyâvûş	174
40- Sührâb.....	175
41- Şîrîn.....	176
42- Tûs	178
43- Ye'cüc ve Me'cüc.....	178
44- Zâl	179
B- Hayvanlar	181
1- Mâr.....	181
2- Raşş:	181
3- Sîmurg.....	182
C- Olağanüstü Özelliklere Sahip Bazı Yerler	184
1- Elburz Dağı	184
2- Heft-hân	184
3- Mâzenderân.....	185
Sonuç	187
Kaynakça.....	189
Genel İndeks.....	195

ÖNSÖZ

Şehnâme/Şâhnâme, ünlü İran şairi Ebu'l-Kâsım Firdevsî'nin (M. 934-1020) X. Yüzyıl'da kaleme aldığı, altmış bin beyitlik eseridir. Firdevsî, İran tarihiyle ilgili olarak kendi zamanına kadar nakledilen rivayetleri toplamış, *Şehnâme*'yi otuz yılda meydana getirmiştir. Eser, Tahran'da kaleme alındıktan sonra, yazarına “*Bununla İran milletini yeniden dirilttim.*” sözünü söyleme kudret ve cesaretini sağlamıştır.

Rivayete göre, Gazneli Mahmud, sarayında Firdevsî'ye tarihî, efsanevî bir çok resimlerle; av ve savaş silahlarıyla süslenmiş mükemmel bir mekân tahsis etmiştir. Firdevsî bunlardan esinlenmiş; özellikle ıssız bağlarda, zümrüt kırlarda gezerek; çimler ve serviler altında oturarak; suların çağılısını, bülbüllerin ötüşünü dinleyerek bu destanı kaleme almıştır.¹

Edebiyat ve tarih otoriteleri tarafından *destan* olarak nitelendirilen *Şehnâme*'nin içeriğinde masalımsı bir hava da sezilir. Bununla birlikte *Şehnâme*'de mitolojik unsurlar da bir hayli fazladır. Hemen hemen her milletin edebiyatında o milletin tarihiyle ilgili bilgiler veren anlatılar mevcuttur. Sözelimi; Türk milleti;

¹ Hamide Demirel, *Türk Destanlarında Güzellik, Destan, Masal ve Din Unsurları ile Yabancı Destanlarda Türk Kahramanları*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1995, s. 117.

Oğuz Kağan, Türeyiş ve Göç Destanı gibi, olayları kesin olarak bilinmeyen zamanlarda meydana gelmiş birçok anlatıya sahiptir. Sümerlere ait *Gulgamiş*, Ruslara ait *İgor*, Britanyalılara ait *Kral Arthur*, Finlilere ait *Kalevala*, Hintlilere ait *Ramayana*, Antik Yunanlılara ait *İliada* ve *Odyseia* destanları buna dair başlıca örneklerdir. Varlıkları çok eski tarihlere dayandığı bilinen İranlıların da kendilerine ait anlatılarının olması doğaldır.

Şehnâme'nin Firdevsî tarafından X. Yüzyıl'ın sonunda kaleme alınmasından sonra, Doğu edebiyatlarında *Şehnâme* yazma geleneği başlamıştır. Pek çok şair, *Şehnâme* kahramanları etrafında oluşturdukları müstakil eserlerle bu geleneğin yerleşmesini ve devamını sağlamıştır. Ayrıca Orta Asya'da çok sevilen ve epik anlatılar için kullanılan "nâme" tarzının *Şehnâme*yle başladığı kabul edilmektedir.

Türk edebiyatında, Arapça ve Farsça tercümelere dayalı hikâyeler anlatan meddah tipindeki hikâyecilere Firdevsî'nin *Şehnâme*'sinden hareketle "*Şehnâme-hân/Şehnâme anlatıcısı*" denildiğini de görmekteyiz.²

Osmanlı sahasına baktığımızda, Osmanlı şairlerinin de bu gelenekten oldukça etkilendikleri görülür. Özellikle Divan edebiyatının kuruluş ve gelişme yıllarında bu etki oldukça üst düzeydedir. Şiirde övülen kişiler *Şehnâme* kahramanlarıyla karşılaştırılmış; bu beyitlerin anlamsal kurguları, yine onlara telmihlerde bulunularak oluşturulmuştur.

Şehnâme'nin Divan edebiyatı üzerindeki etkisi bununla sınırlı kalmamıştır. Bazı şairler, *Şehnâme*'yi

² Karl Reichl, *Türk Boylarının Destanları*, (Çev.: Metin Ekici), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, s. 92.

manzum veya mensur olarak dönemin Türkçesine aktarmışlardır.

Şehnâme'nin orijinali yaklaşık olarak altmış bin beyittir. Dünyanın çeşitli milletlerine ait pek çok destan ve mitoloji nitelikli metin, Türkçemize özet olarak kazandırılmışken; *Şehnâme*'nin bir bütün olarak tamamını içeren özeti henüz tarafımızdan tespit edilemedi. Ancak, ansiklopedilerde, edebiyat tarihlerinde, Halk ve Divan edebiyatıyla ilgili olarak yazılmış çeşitli kaynaklarda, *Şehnâme*'nin yalnızca kahramanlarını tanıttığı kısa bilgilere rastlamak mümkün olmaktadır. *Şehnâme*'deki olayların gelişimi hakkında genel bilgiler edinmek isteyen bir kişinin veya bu bilgilere özet biçimiyle ihtiyaç duyan bir araştırmacının ya da *Şehnâme*'nin içeriğini merak eden bir üniversite öğrencisinin, altmış bin beyitlik bu eseri okuması gerekmekte; bunu ise çok az kişi yapabilmektedir. Bu çalışma ile, *Şehnâme*'de geçen olaylar belli bir kronoloji içerisinde özetlenerek ve çeşitli yönlerden incelenerek, bu ihtiyaç giderilmeye çalışılmıştır.

Doğu kültürüne ait kimi mitolojik öğeler, imgesel değerleriyle, her devir Türk şiirine kaynak teşkil etmiştir. Özellikle *Şehnâme*'den etkilenme ve *Şehnâme*'nin kahramanlarından esinlenme, Klasik edebiyatımız içerisinde daha yoğun olarak hissedilmekle birlikte; Halk edebiyatımızın çeşitli anlatım türlerinde (destan, masal, efsane vd.), Halk şiirimizin içeriğinde ve çağdaş Türk şiirinde de zaman zaman karşılaşılan bir olgudur. İşte bu çalışmanın diğer bir amacı da, komşu kültüre ait tarihî ve edebî bir ürünün bizim edebiyatımızı -özellikle şiir bağlamında- nasıl etkilediğini örneklerle ortaya koyabilmektir.

Şehnâme, tarihte yaşandığı kabul edilen İran-Turan savaşlarına ve ilişkilerine ışık tutması bakımından da önemli bir kaynaktır. Firdevsî'nin zaman zaman övdüğü, zaman zaman da kendi milletini yüceltme adına küçümsediği Efrasiyâb'ın Türk destan kahramanı Alp Er Tunga olduğu pek çok kaynakta belirtilmektedir. Firdevsî, eserinin büyük bir bölümünde Efrasiyâb'ın kahramanlıklarından ve niteliklerinden bahsetmektedir.

Şehnâme'nin Türk kültürü üzerindeki etkilerinden birisi de destan kahramanlarının adlarının Türkler tarafından çokça benimsenmiş olmasıdır. Türk toplumunda yaygın bir biçimde kullanılan Behrâm, Behzat, Cem, Cemşîd, Efrasiyâb, Ferhâd, Feridûn, Hürmüz, Hüsrev, İskender, Karen, Keykâvûs, Keykubâd, Kubâd, Nerimân, Rüstem, Şehrinâz, Şirin ve Siyâvûş gibi kişi adlarının *Şehnâme* kaynaklı oluşuna bakıldığında bu etki daha iyi anlaşılabilir.

Şehnâme'deki olaylar özetlenirken iki kaynaktan yararlanıldı. Bunlardan birincisi; Necati Lugal tarafından günümüz Türkçesine çevrilen ve MEB tarafından yayımlanan dört ciltlik eserdir. Bu eser, *Şehnâme*'nin yaklaşık olarak üçte birlik bölümünü içermektedir. Çalışmada yararlanılan diğer kaynak ise, 15. Yüzyıl Divan şairlerimizden Şerîfî'nin *Şehnâme* çevirisidir. Bu çeviri, yaklaşık olarak altmış bin beyitlik manzum bir eserdir. Şerîfî'nin *Şehnâme* çevirisi, Dr. Zühal Kültürel ve Dr. Latif Beyreli tarafından Lâtin harflerine aktarılmış ve TDK tarafından 1999'da dört cilt olarak yayımlanmıştır. Çalışmada takip edilen olay örgüsü bu kaynaklara dayanmaktadır.

B. Şişman- M. Kuzubaş

*Uyuyan yıldızım uyandı benim,
Beynimde çoğaldı düşüncelerim.
Anladım ki geldi sözün zamanı,
Şimdi diriltelim eski çağları.*

Firdevsî

ŞEHNÂME -Özet Metin-

Yaratılış

Allah, yokluktan bir varlık yaratarak gücünü gösterdi. Bu varlıktan âlemin yapısındaki dört temel unsur meydana geldi. Kara toprağın, suyun ve rüzgarın ortasında bir ateş yükseldi. Ateşin sıcaklığından kuruluk; ateşin yatışmasıyla soğukluk; soğukluğun sonunda da nemlilik ortaya çıktı. Bütün varlıklar birbirleriyle karışarak başka başka şekillerde göründüler. Sonra gök kubbe ve yıldızlar yaratıldı. Kat kat gökler birbirlerine bağlanarak dönmeye başladılar. Sonra, yeryüzü, denizler, dağlar ve ovalar oluştu. Toprak, yükselecek değerde olmadığı için kara ve karanlık bir merkez olarak kaldı. Dağlar yerlerine yerleşti, sular fışkırdı, bitkilerin başları yukarıya fırladı. Ateş, hep yukarı doğru yükseldi; su ise hep aşağıya aktı. Güneş gündüzü, ay da karanlık geceyi aydınlatmak için yaratıldı. Ardından güneş yeryüzünün etrafında dönmeye başladı. Bunlardan sonra hayvan yaratıldı ve bütün bitkiler onun hükmüne verildi. Sonra iki cihanın özü olarak insan yaratıldı. İnsan, düşünceli ve akıllı olduğu için bütün hayvanlar ona boyun eğdiler.¹

¹ *Firdevsî, Şehnâme*, (Haz.: Necati Lugal), c. I-IV, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1994, c. 1, s. 1-46

Hz. Peygamber ve Ashabına Övgü

Hz. Peygamber, yaratılanların en şerefliisidir. İnsan iki cihanda kötülükten kurtulup Allah katında iyi bir adla anılmak istiyorsa, Hz. Peygamber'e giden yolu aramalıdır. Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'yi de saygı ile anmak gerekir. Çünkü Hz. Peygamber bir güneş, onun ashabı da bir ay gibidir.²

Şehnâme'nin Yazılışı

Mûbitlerin³ ellerinde, içinde eski zamandan kalmış birçok destanın yazılı olduğu bir kitap vardır. Dakikî adında bir şair o zamana kadar gelip geçen padişahların maceralarını anlatan bu kitabı manzum olarak yazmak istemiş; ancak sadece Güştasb ve Ercasb'ın padişahlık yıllarına ait bin beyitlik bir bölüm yazabilmiş; eseri bitirmeye muvaffak olamadan vefat etmiştir.

Firdevsî, eksik kalan bu kitabı ele geçirmek ve kendi dilinde yazmak isteğiyle aramaya koyulur. Bir yandan da yazmayı planladığı define niteliğindeki eserinin yarım kalma veya önemsiz bir eser gibi kabul edilme ihtimalini göze alarak; çekeceği zahmetlerin boşa gideceğini de düşünmektedir. Bulduğu şehirde, aralarında ileri derecede samimiyet bulunan bir dostu, Pehlev diliyle yazılmış bu eseri bulup kendisine getireceği sözünü verir ve bir müddet sonra da sözünü yerine getirir. Bu kişi, Mehmed oğlu Ebu Mansur'dur. Ebu Mansur, kitabı ona getirmekle kalmamış; Firdevsî'nin yazacağı eserle ilgili

² *Firdevsî*, c. 1, s. 47-50

³ Mûbit: Mecûsîlerin büyük mezhep memuru; hakîm, feylesof; tedbirli, akıllı adam.

olarak gereken her türlü yardımı yapmaya hazır olduğunu da açıkça ifade etmiştir.⁴

Sultan Mahmud'a Övgü

Doğu edebiyatlarında, eserin sunulacağı kişiyi öven bir bölüm kaleme almak âdettendir. Bu nedenle Firdevsî, eserine başlamadan önce, eserini sunmayı düşündüğü Sultan Mahmud'a övgü içeren bir bölüm yazar. Şair, bu bölümde Sultan Mahmud'un yiğitliğinden, cesaretinden, düşünce ve hüner sahibi oluşundan, eşsizliğinden ve cömertliğinden söz eder.⁵

Kiyûmers'in Hikâyesi

Acem padişahlarından ilki olan Kiyûmers; insanlardan kaçan, vahşi hayvanlarla dostluk kuran bir padişahı. Bu nedenle sarayını da vahşi ormanların bulunduğu dağların içine yaptırmıştı. Tufan zamanında yüce dağlarda bulunan bir mağaraya sığınmış, tufan geçince de Tanrı'nın emriyle padişah olmuş ve otuz yıl tahtta kalmıştı. Taç giyme ve tahta oturma törenini ilk o yapmıştır. Onun Hz. Nuh'un oğlu Sam olduğuna dair rivayetler vardır. Onun padişahlığı sırasında bütün canavarlar ve vahşi hayvanlar, tahtının önünde hizmetine amade idiler. O, gücünü halkı için yarar sağlayabilecek işlerde kullanmak istiyordu. Bu doğrultuda da Demâvend ile Istahr adıyla bilinen iki şehir inşa ettirdi.

Kiyûmers'in Siyâmek adında ışığını güneşten ve aydan alan yiğit bir oğlu vardı. Siyâmek'in güzelliği ve kahramanlığı Kiyûmers'e bütün sıkıntılarını unutturmak-

⁴ *Firdevsî*, c. 1, s. 50-57.

⁵ *Firdevsî*, c. 1, s. 57- 62.

taydı. Oğluna olan sevgisinin çokluğundan ağlar ve günün birinde ondan ayrılma korkusuyla yüreği yanardı.

Kiyûmers'in dünyadaki tek düşmanı Ehrimen idi. Murdar bir dev olan Ehrimen, devler ülkesinin kralı gibiydi. Tek amacı, Kiyûmers'in tahtını ve tacını ele geçirerek dünyaya hakim olmaktı.

Ehrimen'in, büyük bir orduyu kumanda eden, yırtıcı kurt gibi bir oğlu vardı. O da bir devdi. Bu dev, Kiyûmers'e karşı yürümek ve onun tahtını, tacını almak için ordusunu hazırladı. Bu haberi alan Siyâmek, bir şehzade coşkusuyla ordusunu toplayarak onun üzerine yürüdü. Kara devle karşılaşınca devin parmaklarının bir orağa benzediğini fark etti. Dev, pençesiyle Siyâmek'in bağrına ani bir hamle yapınca, şehzade iki büklüm oldu. O dönemde zırh ve cevşen gibi koruyucu araçlar da olmağı için şehzade oracıkta can verdi.

Padişah Kiyûmers, oğlunun ölümünü haber alınca çılgınlık koparak tahtından indi. Padişah, ellerini başına vurarak ağıtlar yakmakta, kendini parçalamaktaydı. Bütün vahşi hayvanlar, kuşlar ve av hayvanları hep birlikte dağa doğru koştular ve Kiyûmers'in tahtının etrafında toplandılar. Hepsi çok üzüntülüydü. Bir yıl yas içinde geçti. Nihayet Tanrı'dan bir haber geldi. Kutlu bir melek padişaha, ağlamayı bırakmasını, aklını başına almasını ve bir ordu hazırlayarak devin ordusunu yok etmesini söyledi.

Padişah, bundan sonra oğlu Siyâmek'in intikamını almak için hazırlıklara başladı. Siyâmek'in Hûşeng adındaki oğlu, intikam almaya herkesten fazla hevesliydi. Aynı zamanda Kiyûmers'in yanında vezir olarak görev yapan Hûşeng, babasının bir yadigârı olarak büyütölmekteydi. Herkesin huzurunda babasının intikamını alacağına dair ant içti. Hiç vakit kaybetmeden vahşi hayvanlardan ve canavarlardan oluşan bir orduyla devler ülkesine

gitti. Devlerle karşılaşınca kızıl bir kaplan gibi üzerlerine atıldı ve önüne çıkan devleri perişan etti. En büyük devin başını kesip derisini yüzdü.

Kiyûmers, oğlunun intikamının alındığını gördükten bir müddet sonra bin yaşında vefat etti.⁶

Hûşeng'in Padişahlık Yılları

Kiyûmers'in ölümünden sonra padişahlık tahtuna Hûşeng oturdu. Hûşeng, akıllı, feraset sahibi bir hükümdardı. Akı ve feraseti sayesinde insanlık âlemine birçok iyiliklerde bulundu. Bu iyiliklerden ilki ateşin bulunmasıydı. Ateşin bulunmasının hikâyesi ise şöyledir:

Hûşeng, bir gün dağlarda gezerken taze bir gül bahçesine uğradı. Gül bahçesinde bulunan kocaman kayaların içinde bir yılan dikkatini çekti. Yerden bir taş aldı ve yılanı attı. Taş yılanı değince bir kıvılcım ortaya çıktı. Ortaya çıkan kıvılcımın Tanrı'nın nuru olduğuna hükmederek hemen Tanrı'sına secde etti. Taşı taşa sürterek tekrar kıvılcım çıkardı ve böylece ateş bulunmuş oldu. Hûşeng, bir ateş yakarak Tanrı'nın nuruna tapmaya başladı. İran ülkesinde ateşe tapmak, bu günden sonra âdet haline geldi. Bu güne de *Sede Bayramı* denildi.

Halkı için faydalı işler yapmaya devam eden Hûşeng, demiri ateşin içinde eriterek keser, testere ve balta gibi aletler icat etti. Akarsuları kesip tarlaları suladı ve insanlara ekip biçmeyi öğretti. Bu işler yapılmadan önce meyveden başka yiyecek yoktu.

Halkına daha bunlar gibi pek çok yararlar sağlayan Hûşeng, hayırla yad edilen bir padişah olarak son nefesini verdi.⁷

⁶ *Firdevsî*, c.1 s. 62-70

⁷ *Firdevsî*, c. 1 s. 70-75.

Tahmerûs (Tahmurs)'un Saltanatı

Hûşeng'in ölümünün ardından oğlu Tahmerûs (Tahmurs) padişah oldu. Tahmerûs, padişahlığının ilk zamanlarında yeryüzündeki bütün kötülüklerin kaynağı olan Ehrimenle ve devlerle savaşaacağını, onları yok edip; adalette hükmedeceğini ferman etti. Tahmerûs ayrıca, dünyada faydalı ne varsa onu meydana çıkarmak istiyordu. Bu nedenle önce koyun ve kuzuların yünlerini kestirdi ve bu yünlerden eğirilerek elbiseler yapılmasını istedi. Hayvanlar içinde hızlı koşanları ot, saman ve arpa ile besledi. Şahin ve atmaca gibi kuşları evcilleştirdi. En sonunda halkına, cihanı yaratan Tanrı'yı övmelerini öğütledi.

Tahmerûs'un efsun (büyü) ilmine vâkıf, akıllı, herkesin candan sevdiği, güzel yüzlü bir veziri vardı. Padişaha, devlerden zarar görmemesi için büyü yapmıştı. Padişah da her işinde ona danışır, onun sözleri doğrultusunda hareket ederdi. Birgün devler, padişahı öldürmek için geldiler. Fakat padişah, devlerin kötülüklerine karşı büyüyle korunmuş olduğu için herhangi bir zarar görmedi. Devler, padişahın üzerine tekrar saldırınca, padişah en büyük devi önce güzüyle etkisiz hale getirdi; sonra da boynuna bir kemend takarak onu at gibi kullandı. Daha sonra padişah ve veziri büyü yaparak bütün devleri, padişaha itaat eder hale getirdiler. Devler, padişaha Rumca, Arapça, Farsça, Çince ve Pehlevce gibi otuza yakın dilin, konuşulduğu gibi yazılması sanatını öğretmeleri koşuluyla affedildiler.

Halkını devlerin kötülüklerinden kurtaran Tahmerûs; Mehreş ve Sârûye adında iki şehir inşa ettirdikten sonra; hem otuz yıl süren saltanatını hem de bu dünyayı bırakarak ahirete göç etti.⁸

⁸ *Firdevsî*, c. 1, s. 75-81.